

حکومت انگلیسی هند شد، از جمله دارالعلوم دثوبند* که برای ترویج تعالیم مکتب شاه ولی الله بنا شد. شاه ولی الله پیش از درگذشت پدرش در ۱۱۳۱، در هفده سالگی از او اجازه بیعت و ارشاد گرفت. پس از آن تا دوازده سال، ضمن تدریس، به تحصیل علوم عقلی و نقلی ادامه داد و با مذاهب فقهی چهارگانه اهل سنت آشنایی کامل پیدا کرد. او در ۱۱۴۳ عازم حج شد و از علفای مکه و مدینه در حدیث و تصوف بهره برد؛ از کسانی مانند شیخ ابوطاهر محمد بن ابراهیم کردی مدنی، عبداللہ بن سالم بختری و شیخ تاج الدین قلعی حنفی، مفتی مکه، درس حدیث گرفت، و از شیخ وفدالله مغربی اجازه روایت الموطأ مالک بن انس را دریافت کرد. شاه ولی الله می نویسد که از شیخ طاهر (متوفی ۱۱۴۵) «خرقه جامع» دریافت کرد که حاوی جمیع خرقة های صوفیه بود. او در ۱۱۴۵ به وطن بازگشت و مشغول تألیف و تدریس شد (شاه ولی الله دهلوی، ۱۳۱۵، ص ۱۵۲-۱۵۳، ۱۸۹-۱۹۴؛ همو، ۱۳۵۵، ج ۱، ص ۱۵، ج ۲، ص ۱۵۳-۱۵۴، ۲۴۵؛ نیز ص ۴۲۵، ۱۴۲۵، ج ۲، تعلیقات نثار احمد فاروقی، ص ۴۳۳-۴۳۸، ۴۴۷-۴۵۹؛ رضوی ۵، ص ۲۱۳-۲۱۵، ۲۲۰؛ بالجان، ص ۹؛ برای سایر استادان شاه ولی الله در حدیث شاه ولی الله دهلوی، ۱۴۳۰، ص ۲۵-۲۹؛ درباره مدرسه رحیمیه بالجان، ص ۷).

شاه ولی الله در ۱۱۷۶ درگذشت و او را در مقبره خانوادگی در کنار پدرش در گورستان شهیدان در دهلی قدیم دفن کردند. مشهورترین فرزندان او که از مهم ترین شاگردانش نیز بوده اند، عبارت اند از شاه رفیع الدین دهلوی*، شاه عبدالقادر دهلوی*، شاه عبدالغنی دهلوی، و از همه مشهورتر شاه عبدالعزیز دهلوی* (شاه ولی الله دهلوی، ۱۴۲۵، ج ۲، همان تعلیقات، ص ۴۳۷-۴۳۸، ۴۵۵-۴۵۶، نیز ص ۴۳۲، شجره نامه). از دیگر شاگردان او محمد عاشق پهلوی* (متوفی ۱۱۸۷) است که بسیاری از کتابهای شاه ولی الله به خواستاری و به قلم وی مکتوب شده است (همو، ۱۳۵۵، ج ۱، ص ۱۲۵-۱۲۶). از دیگر شاگردان مشهور او سید مرتضی زبیدی* (متوفی ۱۲۰۵) صاحب تاج العروس و قاضی ثناء الله پانی پتی* (متوفی ۱۲۲۵) نویسنده تفسیر مظهری است (برای فهرستی از شاگردان او ص ۴۷۵-۴۷۷).

از شاه ولی الله بیش از چهل کتاب و رساله مانده است. آثار او تقریباً همه علوم سنتی اسلامی را دربرمی گیرد و به سختی می توان هر کدام از آنها را فقط به یک موضوع محدود کرد. تاریخ

انجمن ایران شناسی فرانسه در تهران، ۱۳۶۱ ش؛ احمدین حسین کاتب یزدی، تاریخ جدید یزد، چاپ ایرج افشار، تهران ۱۳۸۶ ش؛ گزیده استاد موقوفات شهرستان تفت: ۱۹۳ وقف نامه، به کوشش کاظم دهقانیان نصرآبادی، یزد: اندیشمندان یزد، ۱۳۹۳ ش؛ گنجنامه: فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران، دفتر ۱: امامزاده ها و مقابر، زیر نظر کامبیز حاجی قاسمی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۹ ش؛ کریم مردمی و محسن دهقانی تفتی، «بازتاب سیر مواجهه با تصوف نعمت الهی در معماری مجموعه خانقاهی - زیارتگاهی شاه ولی تفت»، پژوهش های معماری اسلامی، سال ۱، ش ۱ (زمستان ۱۳۹۲)؛ محمد مفیدین محمود مستوفی بافتی، جامع مفیدی، تهران ۱۳۴۲-۱۳۴۰ ش، چاپ افست ۱۳۸۵ ش.

/ مجتبی مهر علی /

شاه ولی الله دهلوی، عالم، متکلم و اندیشمند احیاگر

هندی در قرن دوازدهم.

۱) شرح حال و آثار. نام او احمد و مشهور به ولی الله بود (شاه ولی الله دهلوی، ۱۳۵۵، ج ۲، ص ۱۵۴). پدرش، شیخ عبدالرحیم، از کسانی بود که اورنگ زیب (حک: ۱۰۶۸-۱۱۱۸) از آنها برای تألیف و تنظیم کتاب فتاوی عالمگیری دعوت کرده بود و البته او نپذیرفت (همو، ۱۳۱۵، ص ۶۷-۶۸). شیخ عبدالرحیم حنفی و از نقشبندیان شاخه وابسته به احمد سرهندی بود. مهم ترین منبع درباره زندگی شاه ولی الله، زندگینامه خودنوشت کوتاهش با نام جزء اللطیف فی ترجمه عبدالضعیف است که هدایت حسین آن را تصحیح و به انگلیسی نیز ترجمه^۲ و در >مجله گزارش های انجمن آسیایی بنگال<^۳ (ج ۸، ۱۹۱۲، ص ۱۶۱-۱۷۵) منتشر کرده است. نسب او به ادعای خودش از پدر به عمرین خطاب می رسد (برای نقد این ادعا ص ۳، ثبوت، ص ۶۳، پانویس ۱) و البته از مادر نیز آن را به امام کاظم علیه السلام رسانده اند (بالجان^۴، ص ۷؛ نیز ص ۳، ثبوت، ص ۶۶). شاه ولی الله در ۴ شوال ۱۱۱۴، در سالهای آخر سلطنت اورنگ زیب، به دنیا آمد. او در پانزده سالگی با پدرش بیعت کرد و وارد سلسله نقشبندیه شاخه خواجه باقی بالله* شد، و با اینکه پدرش او را به سلسله قادریه و چشتیه هم وارد کرد، شاه ولی الله ترجیح داد در همان سلسله نقشبندیه* بماند. در این مدت بیش از همه نزد پدرش در مدرسه ای که در دهلی برپا کرده و به نام او به «مدرسه رحیمیه» معروف شده بود، تعلیم دید. این مدرسه بعدها زمینه ساز تأسیس مدارس دینی مستقل از

1. M. Hidayat Husain

2. "The Persian autobiography of Shāh Walīyullah bin 'Abd al-Rahīm al-Dihlavī: its English translation and a list of his works"

3. Journal & proceedings of the Asiatic Society of Bengal

4. Baljon

5. Rizvi